



**Lužickosrbské zvyky a tradice  
v průběhu roku**

<b>Zymske nałožki / Zimní obyčeje</b>	Nowolětka / Novoroční pečivo 4 Ptači kwas / Ptačí svatba 4 Zapust w Dolnej Łužycy / Masopust v Dolní Lužici 7 Camprowanje / Masopustní obchůzky 8 Zapustowy pšešěg / Masopustní průvod 8
<b>Nalětne nałožki / Jarní obyčeje</b>	Debjenje jutrownych jejkow / Zdobení kraslic 9 Chodojtypaljenje / Pálení čarodějnic 11 Mejestajenje / Stajanje majskeho boma / Stavění májky 12 Mejemjetanje / Kácení májky 13
<b>Jutrowne nałožki katolskich Serbow / Velikonoční zvy- klosti katolických Lužických Srbů</b>	Klepotanje a jutrowne spěwanje / Obchůzky s klapačkami a velikonoční zpívání 15 Křižerjo / Velikonoční jízdy 16
<b>Jutrowne nałožki / Jatšowne nałogi pla ewangelskich Serbow / Velikonoční zvy- klosti ewangelických Lužických Srbů</b>	Jatšowny wogeń / Velikonoční ohně 17 Jutrowne spěwanje / Jatšowne spiwanje / Velikonoční zpívání 18 Jutrowna woda / Jatšowna woda / Velikonoční woda 19 Walkowanje / Koulení vajček 19
<b>Lěšne a žnjowne nałogi w Dolnej Łužycy / Letní a žňové obyčeje v Dolní Lužici</b>	Jańske rejtowanje / Svatojánské jízdy 20 Kokot / Kohout 21 Zabijanje kokota / Tlučení kohouta 21 Łapanje kokota / Strhávání kohouta 22 Rejtowanje wo kołac / Jízdy o koláč 23
<b>Předhodowne nałožki / Pšed- godowne nałogi / Předvánoční obyčeje</b>	Swjaty Měrčín / Svatý Martin 25 Swjata Borbora / Svatá Barbora 26 Swjaty Mikławš / Svatý Mikuláš 26 Bože džěčetto / Obchůzková nadílka na Slepjansku 27 Janšojski bog / Obchůzková nadílka v Janšojcích 28 Swjata Marija pyta hospodu / Panna Maria prosí o nocleh 28

Při návštěvě Lužice je možno se v tomto regionu setkat s nejmenším slovanským národem – Lužickými Srby, nazývanými zde tradičně i »Wenden«. Dvojjazyčná označení názvů obcí a na uličních tabulkách jsou dokladem toho, že na jihu Braniborska a na západě Saska sídlí již po tisíc let společně Lužičtí Srbové a Němci. Kromě lužickosrbského jazyka se zde až do dnešní doby dochovala i řada zvyklostí a specifických tradic.

Tato brožura usiluje o to zprostředkovat autentický pohled na zvykosloví Lužických Srbů. Představeny jsou zejména obyčeje, s nimiž se turisté mohou setkat.

Každý zvyk má svou historii. Stejně jako dochází ke změnám v životě, proměňují se poznenáhlu i obsahy a funkce obyčejů. Řada pohanských zvyklostí byla po přijetí křesťanství naplněna novým obsahem, avšak jejich prvotní forma je stále rozpoznatelná.

V dobách, kdy byli Lužičtí Srbové utlačováni a poněmčováni, bylo uchovávaní zvyků prostředkem jejich přetrvání. I dnes je udržování obyčejů chápáno jako cosi cenného, neboť jejich rozmanitost zrcadlí krásu kultury a upevňuje soudržnost nejmenšího slovanského národa.

Zvyky navíc navenek působí jako turistické magnety. Svěbytnou tradici mají kupříkladu lidové kroje v jednotlivých regionech Lužice, nošené dosud jako běžný každodenní oděv či oblékané k určitým příležitostem.

Lužičtí Srbové usilují o uchování svých tradic, s jejichž pomocí by jako dílek mozaiky zůstali viditelní i ve sjednocené Evropě spojující rozličné kultury.

## Zymske natožki / Zimní obyčeje

### Nowolětka / Novoroční pečivo

V zimě se rolník v mysli upíná již k následujícímu roku. Výsledek žní a dobytek byly kdysi základem jeho živobytí. Proto bývala o silvestrovském večeru formována a upečena z těsta, sestávajícího z mouky, vody a špetky soli, malá těstová zvířátka. Tato »nowolětka« byla pak další den podána zvířatům stejného druhu – tak mělo být zajištěno jejich zdraví. Tento zvyk se udržel až do poloviny 30. let 20. století v městečku Kulow (něm. Wittichenau). Dnes je dodržován především ve školách a školkách celé Lužice – k radosti dětí či k obdarování rodinných příslušníků tímto pečivem.



### Ptačí kwas / Ptačí svatba

Původ a smysl této zvyklosti nebyli dosud plně s to objasnit ani zkušení národopisci. Každopádně se odvozuje od mystických obřadů našich předků v pohanské době. Ti se domnívali, že obětování pokrmu zajistí přízeň přírodních božstev. Lidé si kromě toho povšimli, že mnozí ptáci snášejí již v zimním období vajíčka, takže předtím museli mít svatbu. Na přelomu 17./18. století došlo ke změně: z obětí prapředkům či bohům se staly dárečky pro děti. Tato změna se odráží i v daném pojetí, podle něhož jsou děti ochránci ptačího světa a ptáci se jim za to při své svatbě odvděčují.



Ráno 25. ledna staví děti v Lužici talíř za okno či před dveře, aby je mohli ptáci naplnit sladkostmi. Mimořádné kouzlo mají v lužickosrbských školkách průvody ve věrných kopiích svatebních krojů příslušné oblasti. Ty je možno obdivovat jak u katolických a evangelických Lužických Srbů v Horní Lužici, tak i v některých oblastech Dolní Lužice a také v okolí obce Slepó (Schleife) či města Wojerecy (Hoyerswerda). Stejně jako při skutečné svatbě vede průvod svatební družba v černém obleku, s holí a v cylindru. Za nevěstou a ženichem kráčí dvě svatební kmotry, poté družičky a posléze svatební hosté převlečení za ptáky. Vesele táhnou vesnicí a poctí svou návštěvou každého, kdo přispěl k přípravě tohoto svátku.



»Ptačí svatba« je jedním z nejhezčích dětských zvyků v Horní a Dolní Lužici. Ve školkách a družinách bývá slavena po celý den.

Jinou formou provedení »ptačí svatby« je večerní představení, jdoucí již nad rámec dětské zvyklosti.

Již kolem roku 1880 pořádali lužickosrbští hostinští v Chróscicích (Crostwitz) a okolí 25. ledna společenské večery pro dospělé, nesoucí označení »ptačí kwas«. Po založení lužickosrbského spolku Nadžija (Naděje) v roce 1920 v Budyšíně se zde každoročně konala slavnost »ptačí svatby«, zpočátku hlavně spolu s divadelními představeními a koncerty. Po roce 1937, v době nacismu, byly všechny aktivity lužickosrbských spolků (stejně jako spolky samotné) zakázány.



Po druhé světové válce převzala kontinuitu nově vzniklá kulturní tělesa – do roku 1957 Státní soubor pro lužickosrbskou lidovou kulturu; poté až do dnešní doby Lužickosrbský lidový soubor písní a tanců. Lužickosrbský družba provází zábavnou formou programem a obveseluje »svatebčany«. Sbor, orchestr a balet prezentují rozličná podání lužickosrbské lidové hudby, jež jsou pro zpestření prokládána skeči; na závěr se koná taneční zábava. Každoročně se na této akci zúčastní v různých místech kolem 25. ledna na tři tisíce návštěvníků. »Ptačí svatbu« je možno shlédnout v obcích Chróscicy (Crostwitz), Radwor (Radibor),

Hochoza (Drachhausen), Wjerbno (Werben) a ve městech Budyšín, Chotěbuz, Wojerecy (Hoyerswerda), Kamjenc (Kamenz) a Kulow (Wittichenau). Kromě představení pro dospělé se dopoledne konají i speciální představení pro děti.

### **Zapust w Dolnej Łužycy / Masopust v Dolní Lužici**

Žádný zvyk se v Dolní Lužici neslaví tak intenzivně jako lužickosrbský masopust, vycházející z pracovního života vesnice. V zimním období se dívky scházely na přástkách, sedávaly u kolovratů, zpívaly lidové písně či církevní zpěvy a vyprávěly si místní historky. Před obdobím jarní setby je pak mohli mládenci vzít k masopustní zábavě. Přásky tak byly mimo jiné místem družení a střediskem kultury vesnické mládeže.

Dnešní podoba masopustu, která se dotvořila teprve na konci 20. století, sestává z masopustních obchůzek («camprowanje») a slavnostního průvodu.



## Camprowanje / Masopustní obchůzky

Historicky nejstarší součástí masopustu jsou obchůzky mládeže po vesnici. Kořeny této zvyklosti sahají až k předkřesťanským představám víry. Za pomoci hluku, maškarády, šlehání metlami a tance měli být démoni udrženi daleko od usedlostí. Jezdec na bělouši a čáp symbolizují blížící se jaro, medvěd odcházející zimu, kominík vymetá duchy zimy a zdvojená bytost představuje mrtvého, nesoucího živého člověka.

V současnosti již tyto postavy ztratily svůj původní význam. Vesnická mládež si obleče žertovné kostýmy a za doprovodu hudby táhne dům od domu. Přitom vybírá špek, vajíčka a peníze. Na znamení díky je každá hospodyně vyzvána k tanci, pánovi domu je nabídnut »palenc« (kořalka). Shromážděné potraviny a pití jsou většinou o týden později zkonsumovány při »vaječné hostině«.



## Zapustowy pšesëg / Masopustní průvod

Vyvrcholením masopustu je v dolní Lužici průvod mladých párů, konaný v sobotu nebo v neděli. Všechny zúčastněné ženy a dívky jsou oblečeny do svátečního dolnolužicko-srbského kroje, který je korunován »lapou« – umělecky uvázanou velkou pokrývkou hlavy. Každý z mladíků dostane od své partnerky masopustní kytici zhotovenou z papíro-





vých květin. Poté se průvod vydá na cestu, vpředu kráčí muzikanti. Přitom se konají čestná zastavení u zasloužilých obyvatel vsi, kteří se odvděčují příspěvkem do masopustní kasy. Večer pak všichni táhnou na tancovačku do hostince.

Dolnolužickosrbského masopustu, konaného od poloviny ledna do počátku března, se zúčastní tisíce obyvatel v téměř všech vesnicích a v Chotěbuzi.

## Nalětne natožki / Jarní obyčeje

### Debjenje jutrownych jejkow / Zdobení kraslic

U mnoha národů je možno se setkat se specifickými způsoby zdobení vajec, předávanými z generace na generaci. Radost ze hry s barvami a vzory vedla i u Lužických Srbů ke vzniku opravdových uměleckých dílek.

Vejde je již odpradávná symbolem růstu a plodnosti. Již po staletí je rozšířena zvyklost darování vajíčka. V něm obsažená životní síla se tak má přenést na obdarovaného.

V lesnaté končině («hola») v okolí Mužakowa (Bad Muskau) a v celé střední Lužici bývaly dříve děti o Velikonocích bohatě obdarovávány svými kmotry a kmotrami. Tento zvyk



je zčásti zachovávan ještě i v dnešní době; součástí daru jsou i kraslice. Tato kmotrovská povinnost končí spolu s konfirmací dítěte.

Vosková technika (batikování) je v Lužici nejen nejstarší, ale i nejznámější technikou zdobení kraslic. Pomocí sestříženého husího brku a špendlíkové hlavičky se na vajíčko nanáší horký vosk – přitom se trojúhelníky, čárky a tečky řadí do ornamentálních obrazců. U vícebarevných kraslic se voskové body nanášejí znova a vejce se ponoří do lázně jiné barvy. Tento postup je možno opakovat až šestkrát. Nakonec se vosk setře nad plamenem svíčky pomocí měkkého hadříku.

Velkou zručnost a malířské nadání vyžaduje technika škrabání nabarvených vajec ostrým předmětem. Je třeba dbát na to, aby byl vzor vyškrabán čistě.

Ten, kdo má v oblibě neostré kontury, používá techniku leptání. Při ní jsou do skořápky pomocí žíraviny – kyseliny solné či lučavky královské – a husího brku leptány rozličné motivy.

Opětovně přišla do módy také vosková bosírovací technika. Při ní se jako ozdobný prvek nanáší na vejce barevný vosk, který je zde ponechán.

Mimořádným zážitkem jsou v předvelikonočním období velikonoční trhy ve městech Budyšín, Wojerecy (Hoyerswerda), Běla Woda (Weißwasser) či v obcích Slepó (Schleife) a Brězowka (Halbendorf), na nichž je možno sledovat lidové

umělce při zdobení kraslic. Zmíněné tvůrčí techniky jsou zde demonstrovány s pílí, zručností a uměleckou dokonalostí. Mnozí návštěvníci jsou překvapeni, kolika úkonů je třeba, nežli je možno položit na stůl pestrou kraslici.

### **Chodojtypalenje / Pálení čarodějnic**

Zprávy o pálení čarodějnic se v literatuře objevují teprve od konce 18. století. Víra v čarodějnice (zvané »chodojty«) byla rozšířena i u Lužických Srbů. Tyto bytosti, které sice neusilovaly o život lidem, ale přinášely nemoci dobytku, musely být vypuzovány. Spálením košťat byly zároveň zničeny i prostředky, pomocí kterých se čarodějnice přepravovaly. Tento obyčej je až do současnosti radostně slaven lužicko-srbským i německým obyvatelstvem Lužice.



Již řadu dní před 30. dubnem se na určeném místě za vesnicí shromažďuje dřevěný odpad, chrastí a další hořlavý starý materiál, který je navršen na velkou hromadu. Na jejím vrcholu je obvykle usazena figura »čarodějnice«. Hromada musí být dobře hlídána, aby ji mládež se sousedních vesnic předčasně nezapálila. O Valpuržině noci se obyvatelé obce scházejí u ohně, který děti a mládež roznítlí. Hořícími košťaty se k zaplašení čarodějnic šlehají do vzduchu kruhy.

Pálení ohňů je známo z celé Evropy. V Horní Lužici se jedná o pálení čarodějnic, v Dolní Lužici o velikonoční ohně. Hranice mezi těmito dvěma typy probíhá severně od okresů Běta Woda (Weißwasser) a Kamjenc (Kamenz).

Vůbec nejznámější »čarodějnické představení« se každoročně koná v obci Hodžij (Göda) v okrese Budyšín. Pořadatelem je vedle obce i Německo-lužickosrbské divadlo v Budyšíně. V inscenovaném »čarodějnickém procesu« herci veršovanou formou pranýřují nešvary a komentují aktuální dění. Za přítomnosti tisíců přihlížejících je čarodějnice, nesoucí každý rok jinou přezdívkou, odsouzena k smrti a spálena.

## **Mejestajenje / Stajanje majskeho boma / Stavění májky**

V předvečer 1. máje se v Lužici na návších mnoha vesnic staví májky. Jsou to až 30 metrů vysoké kmeny stromů, ovínuté girlandami. Vrcholek většinou tvoří pestrými stuhami okrášlená břízka, symbolizující svou sytou zelení štěstí a plodnost pro lidi, skot a polnosti. Májka ztělesňovala v předkřesťanských dobách ducha růstu, jenž měl přinést vesnici i lidem v ní zdraví.

Mimořádnou důležitost má hlídání májky, aby ji mladíci ze sousedních vesnic nepodřezali anebo dokonce neukradli. Pokud k tomu dojde, nesmí se pak ve vesnici májka sedm let vztyčovat.

Na rozdíl od Horní Lužice začíná v Dolní Lužici stavění májky slavností všech obyvatel obce. Májka stojí většinou až do svatého Jana, poté je skácena a vydražena. Ve vsích



kolem měst Kamjenc (Kamenz) a Budyšín bývá vztyčování májky organizováno místními spolky či kluby mládeže. Tradičním vyvrcholením obyčej je v této oblasti naopak kácení májky.

### **Mejemjetanje / Kácení májky**

Kácení májky se ve vsích Horní Lužice koná vždy v neděli. Jeho přípravu má ve svých rukou mládež. Místní obyvatelé se nejprve shromáždí kolem májky; chlapci a dívky pak tančí pro tuto příležitost nacvičené lidové tance. Děvčata jsou většinou oblečena do místního lužickosrbského kroje, mladíci mají na sobě bílé košile a černé kalhoty. Potom se májka vykope. Jakmile padne, běží chlapci o závod pro vrcholek. Kdo jej popadne jako první, stává se »králem máje« a volí si svou »královnu máje«. Za vyhrávání kapely



projíždí »májový pár« a i další dvojice na koních přes vesnici. Kácení máje se pak večer zakončí tancovačkou.

I když v čase industrializace v 19. století došlo k zániku mnoha lidových obyčejů, lidová kulturní tradice kácení máje se zachovala. Po druhé světové válce pak došlo k novému oživení této zvyklosti, takže je ji v dvojjazyčných regionech Horní Lužice možno vídat i dnes.

## Jutrowne nałożki katolskich Serbow / Velikonoční zvyklosti katolických Lužických Srbů

### Klepotanje a jutrowne spěwanje / Obchůzky s klapačkami a velikonoční zpívání

Pro katolické Lužické Srby začíná o Popeleční středě čtyřicetidenní období půstu, doba rozjímání a připravování se na svátek Velikonoc.

Velký pátek je katolickým postním dnem, o kterém umlkají i zvony. V některých katolických vesnicích srbské Lužice se schází mládež, aby třikrát za den – ráno, v poledne a večer – táhla s dřevěnými klapačkami ke kaplím a křížům, kde se společně modlí.

Ve vsi Sulšecy (Sollschwitz) táhnou dívky a mladé ženy o Velkém pátku za zpěvu a modliteb do farní obce Kulow (Wittichenau) a po bohoslužbě zase zpět domů. Na velikonoční mši putují také na Bílou sobotu.



## Křížerjo / Velikonoční jízdy

Tzv. »velikonoční jízdy« jsou bezpochyby nejznámější zvyklostí katolických Lužických Srbů. Kořeny tohoto obyčeje sahají až do předkřesťanských dob, kdy lidé věřili, že objížd'ky polí mohou ochránit mladé osení před nepřízní zlých duchů. Pod vlivem christianizace se zvyk změnil na křesťanské procesí. Původní forma se (vedle novodobé) udržela pouze ve vsi Wotrow (Ostro). Již při východu slunce se zde shromažďují muži, aby uskutečnili rituál objížd'ky polností a prosili přitom o Boží požehnání.

Vlastní »velikonoční jízdy« jsou dnes vyznáním víry. Jejich příprava, organizace a provedení je v rukách účastníků, avšak po dohodě s místním farářem.

Již několik dní před Velikonocemi vládne v mnoha usedlostech ruch a shon. Je třeba vyhřebelcovat koně, zaplést jim hřívý a do nejvyššího lesku vycídit koňské postroje. Ráno na Neděli velikonoční se koním nakadeří hřívý a ozdobí se květy.

Také »velikonoční jezdci« jsou slavnostně vystrojeni: mají na sobě jezdecké boty, svrchník a cylindr. Dříve než vyjedou ze dvora, pokropí je hospodyně svčcenou vodou.





Do dvojic seřazení jezdcí z vesnic každé farnosti se shromáždí u svého kostela. Farář jim zde předá kostelní korouhve, sošku zmrtevýchvstalého Krista a kříž a poté jim požehná. Zvěstování o Kristově vzkříšení se pak na hřbetech koní přenáší do sousední farnosti. Při průběhu procesí se v lužickosrbských katolických farnostech Budyšín, Chrósčicy (Crostwitz), Radwor (Radibor), Bačoń (Storcha), Wotrow (Ostro), Njebjelčicy (Nebelschütz), Ralbicy (Ralbitz), Kulow (Wittichenau) a Pančicy-Kukow (Panschwitz-Kuckau) již po staletí dodržují stejná pravidla. Nejprve se na koních třikrát objede kostel. Při jízdě a návratu se průvody ze sousedních farností nesmějí potkat. Když se jezdcí navrátí večer zpět do domácí vsi, objedou třikrát hřbitov, orodují za zemřelé »velikonoční jezdce«, další zesnulé a nemocné z obce a vícekrát prosí o pomoc Boží. Neděle velikonoční se zakončí v kostele společným zpěvem.

## **Jutrowne nałožki / Jatšowne nałogi pla ewangelskich Serbow / Velikonoční zvyklosti evangelických Lužických Srbů**

### **Jatšowny wogeń / Velikonoční ohně**

Výroční pálení ohňů hrálo dříve důležitou roli u mnoha národů. Lidé věřili v jejich ochrannou moc proti zlým silám mající zabezpečit dobytek před úhonou a kouzly. Jarními ohni byla rovněž symbolicky zapuzována zima.

V Dolní Lužici jsou velikonoční ohně oblíbenou zvyklostí zachovávanou dosud ve více než sto vesnicích. Na Bílou sobotu připraví vesnická mládež na blízkém návrší ze dřeva hranici, kterou je třeba dobře střežit, neboť mladíci ze sousedních obcí se rádi pokoušejí ji předčasně zapálit. Pokud by k tomu došlo, nesmí se příští rok velikonoční oheň zapalovat. Hranice smí být zažehnuta teprve o půlnoci na Neděli velikonoční (Boží hod). Zář ohně pak sahá daleko do kraje.

Když už oheň téměř dohasíná, začnou se ve vsi dít všelijaké rozpustilosti a neplechy. Pozor si musí dát zejména ti, kdo při masopustních obchůzkách (camprowanje) nesáhli do kapsy příliš hluboko.

### **Jutrowne spěwanje / Jatšowne spiwanje / Velikonoční zpívání**

Až do 50. let bylo velikonoční zpívání dívek ve střední a Dolní Lužici běžné. Před několika lety pak »Kantorki« – folklórní skupina starších žen z farnosti Slepó (Schleife) tento zvyk oživila. Za zpěvu velikonočních písní se zastavují před domovními okny a nakonec dojdou ke »zpěváckým lavičím« na travnatém místě uprostřed vsi, kde až do východu slunce pozdravují nadcházející Neděli velikonoční zpěvem ke chvále Boží.

V Dolní Lužici navázal na tento starý zvyk ženský sbor »Łužyca«. Oblečeny do mešních krojů, představují zpěvačky na Velký pátek v evangelickém kostele v Dešně (Dissen) věřícím staré dolnolužickosrbské velikonoční chorály.



## Jutrowna woda / Jatšowna woda / Velikonoční voda

V některých lužických vesnicích došlo k oživení zvyku přinášení velikonoční vody.

Před východem slunce na Boží hod se dívky mlčky vydávají k prameni nebo k potoku, aby zde nabraly vodu a získaly tak příslib zdraví, krásy a věčného mládí. Dříve se touto čaromocnou a léčivou tekutinou kropil také dobytek a pole. Chlapci se pokoušeli děvčata vystrašit, neboť pokud byl příkaz mlčení porušen, ztrácela voda svou čarovnou moc a dívky pak přinesly domů »upovídanou vodu«.



## Walkowanje / Koulení vajíček

Do dnešní doby je u dětí oblíbeno koulení vajíček. Tento zvyk byl v dřívějších dobách rovněž považován za kouzlo ovlivňující plodnost, neboť měl napomáhat pro rolníky velmi důležitému růstu trávy.

V zahradě nebo na louce se vytvoří speciální nakloněná dráha, po níž se kutálejí uvařená malovaná vajíčka. Vejce, které se přitom trefí do jiného, vyhrává, a jeho vlastník získává i zasažené vajíčko.

Koulení vajíček je jako velikonoční obyčej s oblibou provozováno ve školkách a školních družinách.

## Lěšne a žnjowne natogi w Dolnej Łužycy / Letní a žňové obyčeje v Dolní Lužici

### Jańske rejtownanje / Svatojáńské jízdy

Nejen u Lužických Srbů panovalo dříve přesvědčení, že o svatojánském svátku, 24. června, získávají všechny léčivé byliny a kořeny léčivou moc. Stejně starého data jsou i svatojánské jízdy konané ve formě slavnosti až do poloviny 19. století v řadě vesnic Dolní Lužice. V současnosti se tento zvyk udržel již jen v městské části Kozle (Casel) v blízkosti města Drjowk (Drebkau). Organizátorem slavnosti je zvláště pro tento účel založený spolek. Místní dívky obšíjí jednoho z mladíků, nazývaného (podle Jana Křtitele) »Jan«, girlandou ze spletených chrp. Na hlavu »Jana« je vsazena koruna z leknínů, růží a hvozdíků. Květiny, natrhané před východem slunce, mají údajně hojivou moc, přinášejí



do života radost a požehnání polnostem. V doprovodu dalších mládenců dojede »Jan« na náves. Jeho průvodci jej chrání před přihlížejícími. Řada z nich se pokouší zastavit koně a oloupit »Jana« o jeho květinové odění.

Má se za to, že ukořistěné květy přinášejí štěstí, a proto se odnášejí do domácností. Slavnostní den se zakončí veselou zábavou s muzikou a tancem v hostinci.



### **Kokot / Kohout**

Žně byly základem života na vesnici. Když obilí zůstalo suché a bylo beze ztrát sklizeno, zavládla radost a vděčnost. Naši předci z pohanských dob věřili v duchy ve zvířecí podobě ovlivňující plodnost – jejich symbolem byl kohout, lužickosrbsky »kokot«. Nepřátelům starého času a zvěstovatelům času nového byly přiřítány magické síly, schopné ovlivňovat výsledek žní. Z toho se vyvinuly zvyklosti dožínkového typu.

### **Zabijanje kokota / Tlučení kohouta**

Tlučení kohouta je nejstarším letním žňovým obyčejem v Dolní Lužici. Když bylo obilí sklizeno a vegetační období se chýlilo ke konci, dostál kohout své povinnosti. Ukrýval se pod posledním snopem, kde sbíral sílu pro nové žně. Tento snop byl ženci ozdoben květim a stuhami. Přitom

pokřikovali: »Žins jo kokot!« – »Dnes máme kohouta!« Muži si připínali kytice z klasů, děvčata vila žňové věnce a korunu. Potom se vydatně slavilo.

Jinou formu představovalo »tlučení kohouta«. Když byly žňe zakončeny, začalo se s výmlatem obilí. Ženci vypouštěli na pole kohouta, nechali ho zde pobíhat a opětovně jej chytali a utloukali cepem. Tím se současně zabíjel duch starého vegetačního cyklu, aby se jeho stařecká slabost nepřenese na přírodu. V dnešní době se kohout zabíjí již jen symbolicky.

Živý kohout se posadí do jámy, zakryté prkny. Na nich stojí hrnec, který se mladíci snaží zasáhnout cepem – přitom mají zavázané oči. Každý má tři pokusy – komu se podaří trefit do hrnce jako prvnímu, stává se králem. Poté si – stále se zavázanýma očima – volí svou královnu. Následovně je kohout vypuštěn, opětovně ale chycen a vydražen.

Tento zvyk se dodržuje již pouze v několika vesnicích Dolní Lužice, kupříkladu ve Smogorjowě (Schmogrow) nedaleko obce Bórkowy (Burg) v mokřinaté oblasti zvané Blóta (Spreewald).

## **Łapanje kokota / Strhávání kohouta**

Rozšířenou žňovou zvyklostí je v Dolní Lužici strhávání kohouta.

Ve vsi se postaví brána, ovinutá dubovým listím. Na příčné břevno se za nohy pověsí zabitý kohout. Mladíci pak na koních projíždějí jeden za druhým branou a usilují o to, ze sedla utrhout mrtvému kohoutovi hlavu a křídla. Ten, kdo získá hlavu, se stává »králem« a je ověnčen věncem vítěze z dubového listí. Chlapci, kteří strhnou křídla, platí za druhého a třetího vyhrávajícího. Dívky ve slavnostních krojích se postaví do kruhu a žňové králové mezi nimi vybírají se zavázanýma očima své královny, s nimiž si pak zatančí v čestném kole.

Při tradičních soutěžích zručnosti, jako vožení žáby či svobodných mládenců na trakaři nebo při běhu s vejcem

na lžici volí i dívky svou žňovou královnu, jež je také ověčena dubovým věncem. Poté se slavnostní průvod, v němž je nesena žňová koruna, vydá na taneční zábavu do hostince.



### **Rejtowanje wo kołac / Jízdy o koláč**

Zcela specifickou zvyklostí jsou jízdy o koláč. Až do poloviny 19. století bylo tradicí, že svobodní mládenci soutěžili na koních o velký koláč nebo štólu. V této formě ze zvyku dochoval především ve vsi Nowa Niwa (Neu Zauche), na severním okraji oblasti Błóta (Spreewald).

Slavnost začíná bohoslužbou vesnické mládeže. Děvčata jsou oblečena do mešního kroje, vycházejícího z dřívějšího kroje družky. Odpoledne se konají jízdy o štólu. Předtím se připraví květinami ozdobené štóly různé velikosti – vždy tři pro chlapce a tři pro dívky. Chlapci v bílých



lněných kalhotách a košilích pak na neosedlaných koních závodí o to, kdo z nich bude nejrychlejší.

Dívky mezi sebou hledají tu nejlepší při »tlučení do hrnce«. Vítězové pak obdrží kýžené štóly. Slavnost je opět zakončena taneční zábavou.



## Předhodowne nałožki / Pśedgodowne nałogi / Předvánoční obyčeje

Předvánoční období je každoročně doprovázeno řadou zvyklostí, na něž se těšívají především děti. Jedná se jednak o kolední obchůzky dětí samotných, jednak o návštěvy bytostí představujících většinou svaté a nadělujících dárky hodným dětem.

### Swjaty Měrcin / Svatý Martin

Obyčej martinského zpívání vychází z legendy o svatém Martinovi z Toursu, který ve 4. století rozpůlil svůj volný důstojnický plášť, aby tak zachránil život zimou se třesoucím žebračkovi. Od středověku je tak pro děti den sv. Martina, 11. listopad, dnem nadílky.

V lužickosrbských katolických vesnicích v okresech Kamjenc (Kamenz) a Budyšin táhnou děti v malých skupinách dům od domu za zpěvu koledy:

*»Hodně štěstí přejeme,  
a pěkně se tážeme,  
zda tu svatý Martin  
(Mikuláš) byl,  
zda tu něco zůstavil?  
Ano, ano,  
plnou mísu,  
k tomu ještě hromadu.«*

*»Wjele zboža přejemy  
a so pěknje prašamy  
njej' tu swjaty Měrcin  
(Mikławš) był,  
njej' tu něšto wostajit?  
Ju, wšak ju,  
połnu šklu  
a hišće wulku hromadu.«*

Ve farnosti Radwor (Radibor) v okrese Budyšin se dětské kolední obchůzky konají na svatého Mikuláše (6. prosince).

## Swjata Borbora / Svatá Barbora



Svatá Barbora (Borborka) má svůj svátek 4. prosince. Již od středověku byla uctívána jako pomocnice v nouzi. V současnosti se již pouze v některých vesnicích farnosti Kulow (Wittichenau), např. v Sulšecích (Sollschwitz), dodržuje zvyk, při kterém chodí »svatá Barbora« v předvečer svých jmenin dům od domu. Je přítom oblečena do bílých svatebních šatů, obličej má zakrytý závojem. Dětem, které byly hodné, naděluje jablka, ořechy a sladkosti.

## Swjaty Mikławš / Svatý Mikuláš



Mikulášský svátek sahá daleko do minulosti – až ke stejnojmennému biskupu z Myry ve 4. století, jenž podle legendy obdarovával především chudé děti.

Ve většině lužickosrbských katolických vesnic přichází potajmu svatý Mikuláš. V předvečer jeho svátku, 5. prosince, dávají děti za dveře vyčištěné boty, do kterých Mikuláš vkládá sladkosti. Přitom zůstává neviděn a nepoznán.

### **Bože džěćetko / Obchůzková nadílka na Slepjansku**

Postava »bože džěćetko« vznikla v souvislosti s přástkami v regionu Slep (Schleife). Rolníci v této písčité, lesnaté oblasti zvané »hola« patřili k nejhudším v celé Lužici. Místní dívky si tedy usmyslely, že budou malým dětem dělat v adventním času radost. »Džěćetko« je přitom oblečeno do specifického, tradicí pevně daného kroje příslušné vsi



farnosti Slep (Schleife). Dívky pomáhající při oblékání s sebou přinesou pestré stuhy. Ty se potom – buďto ve smyčce upevněné na rukávu, či jako volně visící – připnou na krojový oděv »džěćetka«. To dostane do pravé ruky metlu z březového proutí, do levé zvonek, kterým ohlašuje svůj příchod. Při rozdávání dobrot hladí děti po tvářích, avšak nepromluví ani slovo. Dospělých se dotýká metlou, aby se tak na ně přenesla probouzející se moc přírody. »Bože džěćetko« je stále doprovázeno dvěma dívkami oblečenými rovněž do regionálního kroje daného místa. Vítaným hostem bývá na vánočních besídkách ve školkách, školách či v domovech důchodců.

## Janšojski bog / Obchůzková nadílka v Janšojcích

Regionálně ohraničeným dolnolužickým předvánočním zvykem sahajícím zpět do dob přástek jsou obchůzky postavy zvané »bog«. Do současnosti se tato zvyklost dochovala již jen ve vsi Janšojcy (Janschwalde).

Zprávy o dolnolužických přástkách pocházejí již ze 14. století. Při nich se od poloviny října až do Popeleční středě



setkávaly dívky z jedné vesnice u některého sedláka na společné předení. Ve středu před Vánoci byla v Janšojcích nejstarší z dívek oblečena druhými jako »janšojski bog«. Oděv této postavy se skládá z nejkrásnějších součástí dolnolužického kroje. Zvláště bohatá je ozdoba hlavy. Uprostřed jsou upevněny tři věnečky družiček. Obličej zakrývá tylový šátek, okrášlený perlovými šňůrami a nášivkami z pestrých plíšků. Červená sukně je překryta dvěma bílým zástěrami. Také »janšojski bog« nosí zvonek a pestrými stužkami ovinutou březovou metlu. Zatímco mlčky obdarovává děti, čekají obě průvodkyně venku. Rodičů i dětí se dotkne metlou, aby byli v novém roce zdraví a šťastní.

## **Swjata Marija pyta hospodu / Panna Maria prosí o nocleh**

Biblické téma hledání noclehu Panny Marie bývá občas symbolicky přejímáno. V lužickosrbských katolických vesnicích je většině lidí zřejmé, že v adventním čase není možno odmítnout nikoho, kdo hledá pomoc.

Ve vsích kolem kláštera Marijina hwězda (St. Marienstern) v okrese Kamjenc (Kamenz) bývají po devět dnů před Štědrým večerem nošeny od rodiny k rodině sošky Matky Boží a svatého Josefa. Při příchodu a při opouštění domu se zúčastnění společně modlí. U deváté z těchto rodin pak sošky zůstanou až do svátku Hromnic (2. února).

## **Doslov**

Zvykoslovné tradice jednotlivých oblastí Lužice byly již v předkřesťanské době spjaty s průběhem každoročního zemědělského koloběhu. S příchodem křesťanství se obyčeje poznenáhlu seskupily kolem hlavních církevních svátků Vánoc, Velikonoc a letnic. Pradávné pohanské zvyky se proluly s novou křesťanskou tradicí.

V katolické, stejně jako v evangelické části Horní Lužice mají dosud zvyky výrazně náboženský charakter a zabírají v životě místních obyvatel pevné místo. Pro střední Lužici, nacházející se mezi městy Wojerecy (Hoyerswerda) a Běta Woda (Weißwasser), jsou charakteristické četné zvyklosti vízící se k období Velikonoc. Tyto svátky jsou hlavní událostí jara; během nich je slaveno vítězství života nad smrtí. U Lužických Srbů má v dané souvislosti hlavní význam vejce – symbol nového života, plodnosti a síly. V evangelické Dolní Lužici byly v poreformační době mnohé křesťanské zvyklosti opuštěny. Proto zde zaujímají důležité místo žňové obyčeje, neboť dobrá sklizeň obilí byla a stále je základem života na vesnici.

Každý zvyk má také svůj hlubší smysl. Zvyky jsou součástí dějin národů. Umožňují nám přístup k myšlením a pocitům, k práci i všednímu životu, k radosti i utrpení našich předků.

Udržování zvyklostí a obyčejů je ztvárněním hrdosti národa na vlastní kulturu, projevem důvěry ve vlastní síly a výrazem naděje do budoucna.

*Další informace o životě, jazyce a kultuře Lužických Srbů v Sasku a Braniborsku naleznete v našich (v češtině publikovaných) prospektech:*

**Lužičtí Srbové – malý slovanský národ v Německu**

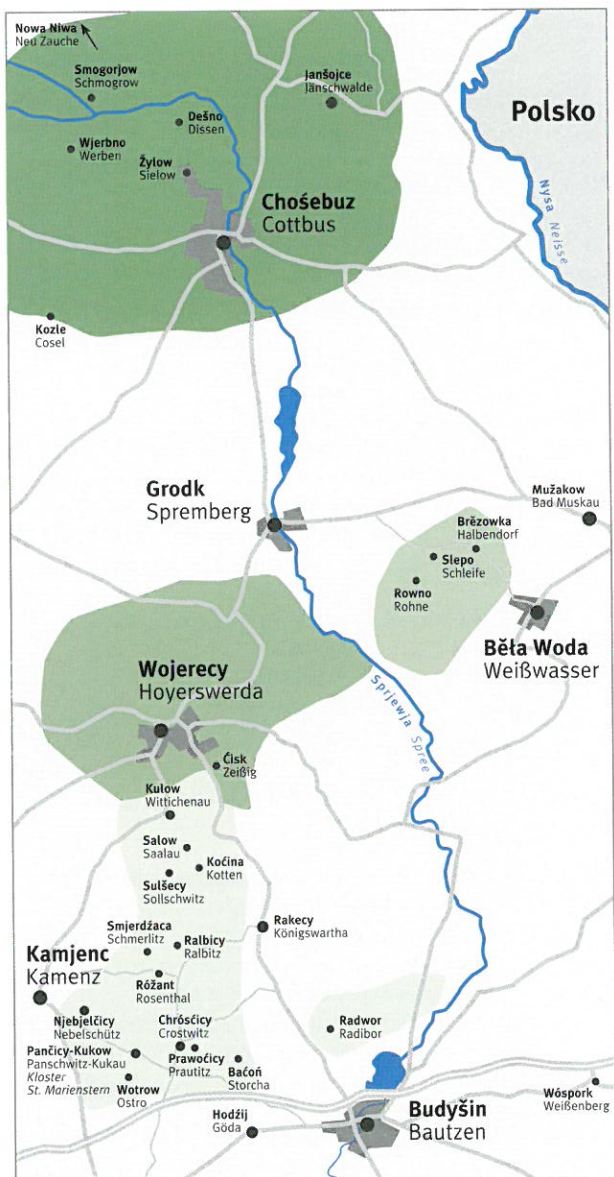
**Velikonoce u Lužických Srbů**

**Zima u Lužických Srbů**

**Dolnolužickosrbské lidové zvyky a tradice**

**Serbja – Serby – Lužičtí Srbové**

*Tyto texty můžete obdržet  
v Lužickosrbských informačních centrech  
v Budyšíně (SKI)  
a v Chotěbuzi (LODKA).*



- Dolnolužická krojová oblast
- Krojová oblast Wojerocy (Hoyerswerda)
- Krojová oblast Slepo (Schleife)
- Krojová oblast katolických Lužických Srbů

**vydavatel**

Sorbische Kulturinformation/Serbska kulturna informacija  
(Lužickosrbské kulturně-informační centrum)

Bautzen/Budyšin 2005,

Załožba za serbski lud (Nadace pro lužickosrbský národ),

Bautzen/Budyšin 2005

1. vydání

**text**

Trudla Kuringowa

**redakce**

Jana Pětrowa (SKI)

**foto**

Matthias Bulank: s. 11, 14 (2)

Bernd Choritz: s. 18

Thomas Kläber: s. 5, 9, 19, 23, 24

Jürgen Matschie: s. 4, 5, 15, 16, 26 (2), 27, 28

Miroslaw Nowotny: s. 6

Erich Schutt: titulní foto, s. 7, 8, 10, 13, 20, 21, 24

**© grafika**

Iris Brankačkowa

**překlad do češtiny**

Prof. PhDr. Leoš Šatava, CSc.

**tisk**

MAXROI Graphics GmbH, Görlitz

**Sorbische Kulturinformation / Serbska kulturna informacija**

(Lužickosrbské kulturně-informační centrum)

Postplatz 2, 02625 Bautzen/Budyšin,

tel.: 035 91 42 105, [www.ski.sorben.com](http://www.ski.sorben.com) nebo

**Sorbische Kulturinformation »LODKA«**

August-Bebel-Straße 82, 03046 Cottbus/Chošebuz,

tel.: 03 55 48 57 64 68

**Titulní foto**

Masopust ve vsi Njabožkojce (Naundorf) /

Zapust w Njabožkojcach